

теля“ Димитров; че е поддържал заговорнически връзки с английското разузнаване; че още преди „победата“ е бил агент-провокактор в партията, завербуван от Никола Гешев.

Под ударите на същото обвинение попадат и хора от близкото обкръжение на Костов. Между тях има дори и членове на ЦК, министри и помощник-министри, и всички те са нарочени за английски агенти, вредители и участници в нелегална антипартийна и антисъветска организация.

В средата на септември следствието получава от Москва задачата да се съсредоточи над разкриването на конспиративните замисли на главния подследствен, уж уговаряни с Тито. „Конвейерната система“ е задействана с пълни обороти. Контролират я трима съветски специалисти по инквизиране: генералите от МГБ (Министерство государственной

безопасности) Дмитрий Трифонов, Владимир Чернов и Леонид Филатов.

Въпреки „неоценимата помощ на съветските другари“, която няма как да не даде очаквания резултат, новият министър на вътрешните работи Руси Христов решава да вкара в сценария и двама бивши протоговеровисти, за които е сигурно, че навремето са били платени агенти на югославското кралско разузнаване. На 3 октомври той изпраща писмено предложение до Вълко Червенков за задържането на Лев Главинчев и Перо Шанданов. Необходимо било да бъдат подложени на следствие „за пълно разкриване вражеската дейност на нелегалната троцкистка организация, възглавявана от Трайчо Костов, и особено за правилното осветляване на връзката между нея и Югославската троцкистка клика около Тито и югославското разузнаване...“.

За да не се поколебае Червенков, Христов е дал и кратка справка за двамата:

„Лев Главинчев – полковник от Гранични войски. Засечен по показанията на Лазар Поповски като свързан с югославското и английското разузнаване преди 9 септември и по показанията на Хаджипанзов като агент на югославското разузнаване след 9 септември.

Перо Шанданов – известен функционер на ВМРО. Засечен по показанията на Лазар Поповски като английски агент, работещ от дълги години по македонска линия.“

Кои са Поповски и Хаджипанзов? В миналото – македонстващи „македонци“, членували в ВМРО (об). Лазар Поповски е журналист смятан за „върл николапетковист“, който предричал скорозна война и „победа на англоамериканците“. Благой Хаджипанзов пък, бивш съветник в югославското посолство в София, получил политическо убежище в България, бил „възглавил шпионската мрежа“ на белградската агентура в българската столица.

Министър Христов поименно посочва и съответните персонални следователи: на Главинчев – командирования от ДС – Плевен инспектор Кирил Александров, на Шанданов – началникът на отделение при отдел V на Дирекция „Държавна сигурност“ в София Никола Трифонов.

На 20 октомври пред пленум на ЦК на БКП Червенков съобщава, че следствието още не е приключено: „Установено е обаче съвършено точно, че това е група шпионска, организирана и ръководена от английското разузнаване... По задание и с ръководството на Англия и Америка, в най-тесен съюз с титовската банда, Трайчо Костов е организиран заговор, с цел да откъсне България от Съветския съюз, да я присъедини към Титовска Югославия и по такъв начин да я присъедини към империалистическия Запад...“

В интерес на следствието повече не можел да каже. Все пак добавя: „Длъжен съм да заявя пред ЦК, че ние няма да се спрем пред нищо, за да изпълним указанията на другаря Сталин!“.

И наистина не се спират пред нищо. Разпитите „на конвейер“ са под пълна пара. Въпреки че му изпотрошват кокалите, и след години Главинчев с възхищение ще говори за съветската инквизиторска система: „Това са фино разработени методи, такова изпълнение на последните достижения на науката (съветската, разбира се), че не само ти, но никой не може да устои... Те (изпратените от Берия специалисти) знаят дозировката, няма да те оставят да умреш“. Не е ясно кое му е „финото“ на тези методи, след като в една справка за поведението на следствения полковник пише: „Първите показания за вражеска дейност е дал на трийсет и деветия ден от задържането му (значи на 11 ноември), след доста побоища и непрекъснат разпит“.

Обвинителният акт срещу „Трайчо Костов и неговата банда“ се появява на 28 ноември. На главния подсъдим е вменена вина, която би трябвало да понесат вкупом и политбюро, и ЦК на БКП, и целият апарат на комунистическата Държавна сигурност. Той бил „влязъл в престъпни отношения с югославските ръководители“, той се стремял „България да бъде лишена от нейния национален суверенитет“, той имал за цел „откъсването на Пиринския край в полза на Югославска Македония“, той...

Очевидно главата му трябва да падне. Но преди нея „пада“ главата на прокурора д-р Асен Праматаров, предварително отказал да поддържа скалъпеното обвинение. На 4 декември той е повикан в Дирекцията на Държавна сигурност – на улица „Булаир“ № 2. Казано му е: в 17.00 часа. Прокурорът разбира какво означава това. Край, до който там се стига само чрез невъобразими мъчения. И сам посяга на живота си. Хвърля се в 16.00 часа под колелетата на трамвай № 5, набрал скорост към спирка

властимащи мародери, на които напълно приляга определението сервитутка, вече намерило си място сред думите за всекидневна употреба. То идва от юридическия термин „сервитут“, с който се означават онези, които изхвърлят собственика от дома му, за да се настанят те в него. И не само го изхвърлят, ами често пъти го лишават и от живота му. За такъв случай споменава в записките си Благой Недялков, някогашен шофьор на Никола Гешев. Няколко месеца след „победата“ той срещнал в София бившия шумкарин Славчо Гребенаров, негов стар познат. Ознаменували срещата си на чашка в ресторант „Балкански“ в Лозенец и сетне борещът за народни правдини поканил Недялков у дома си. „Но не тръгнахме към тях, а в обратна посока, по днешния булевард „Трайчо Костов“. Стигнахме до една триетажна къща и Славчо вика: „Тук живея, сега е моя. Утрепах чорбаджията...“ Сервитутка и половина.

Най-видният носител на този етикет е „вождът“ Георги Димитров. Хората му го лепват поради това, че се е настанил в дома на прогоненото от него царско семейство – двореца „Врана“. Сервитутка е и Васил Коларов, който пък се пренася в къщата на княгиня Евдокия, намираща се на Четвърти километър. Когато обаче става министър-председател се премества с охраната си в две вили в Княжево, отнети за целта от собствениците им – семейство Поборникови и някогашния директор на Първа софийска мъжка гимназия Христо Кръстев, известен математик и автор на учебници. Кръстев веднага е изселен в Червен бряг.

Примерът на двамата най-първи комунисти се оказва поразяващо заразителен.

Списъкът на червените сервитутки е безкраен, но си заслужава да бъдат споменати някои от върхушката на „най-прогресивната партия“. Създателят на „народния съд“ например, Минчо Нейчев, тогава министър на правосъдието, се настанява в дома на осъдения на смърт Димитър Генчев, бивш инспектор на царските дворци. И не само това. Неговата съпруга и дъщеря му, както свидетелства синът на собственика – Георги Генчев, „обсебиха дрехите и шапките на майка ми и сестра ми“.

Политбюровецът Петко Кунин пък се разполага в жилището на индустриалеца Димитър Саръиванов на улица „Велико Търново“ 15. Синът на Саръиванов Александър споделя: „Плащаше ни символичен наем. Но разноските по поддръжка на жилището поемахме ние. Врѣх на нахалството беше, когато Петко Кунин предложи да го закупи. Неговите доводи бяха: „Наемът, който ви плащам е нищожен. И да го купи друг, той никога път не ще може да ме премести, защото съм член на ЦК на БКП. Затова единствено на мене можете да го продадете“. Така и става в края на краищата.

Без пречки от страна на собственици урежда жилищния си проблем зам.-министърът на вътрешните работи Руси Христов. Той просто отива един ден на улица „Марин Дринов“, където се намира къщата на разстреляния генерал Константин Лукаш, оглежда я, харесва си я и се нанася в нея. Не остава назад и колегата му Мирчо Спасов – след като изселва фамилията на осъдения бивш царски съветник Петър Морфов, той се премества да живее в апартамента му на „Оборище“ 14. Същото прави и началникът от ДС Тома Трайков – прилапва жилището на „безследно изчезналия“ Атанас Пашков, деец на македонското движение. Но преди това предприема „нужните“ мерки, за които знаем от Христина Пашкова: „Изгониха ме от собствения ми дом и поех жестокия път на изселена. Прекарах две седмици страшни на тавана на софийската ДС със засъхнала кръв по дрехите, а след това – „въдворяване“ в концлагера „Босна“ край Ножарево. След двугодишно престояване там се завърнах, но нашият дом бе присвоен от убицеца на съпруга ми и баща ми – Тома Трайков“.

Друг експроприатор от същите милиционерски среди е началникът Георги Стаменов, прехвърлен в София от Враца. Той си „заплюва“ една къща в квартал „Лозенец“, притежание на неговия „обект под наблюдение“ професор д-р Димитър Атанасов, министър на земеделието и държавните имоти в кабинета на Георги Кьосеиванов. И полага съответните усилия собственикът да бъде изселен. На министъра на народното здраве д-р Петър Коларов, мераклисал се за вилата на генерал Антон Ганев в Панчарево, не му се налага да изселва собственика. Защото него вече са го „самоубили“, а вилата е конфискувана и при това положение от министъра се иска само, от кумова срама, да изиграе ролята на купувач. Купува я за, както се казва, жълти стотинки. Впрочем д-р Коларов е син на Васил Коларов.

Така се устройват и сервитутките в провинцията. В къщата на „безследно изчезналия“ Марко Суланов, бивш околийски управител на Търговище, се самонастанява местният шумкарин Найдено Младенов, а известният главорез Стою Неделчев-Чочоолу – в дома на старозагорския народен представител Иван Минков, жертва на „народния съд“. В столицата най-голям удар прави главният народен обвинител Георги Петров, който си присвоява апартамент от 143 кв.м на булевард „Патриарх Евтимий“ 98, принадлежащ на подполковник Илия Йончев, за чиято смъртна присъда Петров горещо е апелирал. Тук е мястото да се споменат и за Цола Драгойчева, „влязла във владение“ на жилището на незначително къде убития руски белоимигрант княз Дмитрий Лобанов-Ростовски.

Да погледаме къде се намира то. В сградата на ъгъла на сегаш-

делни лица измежду изолираните? Не. Засега – не. Посочваните от тях са изпращани поединично на обработка в столицата – в Дирекцията на милицията или в подземията на сградата на „Московска“ 5, „стопанисвана“ от Държавна сигурност. Нужни са лъжесвидетели за поредицата съдебни процеси срещу опозиционни лидери. Чрез „показанията“ им подсъдимите трябва да бъдат уличавани в заговор за сваляне на властта с помощта на ВМРО, на нейните несъществуващи „въоръжени терористически групи“.

От тази гледна точка концентрационният пункт „Областно управление-31“ е своеобразен резерват, чиито обитатели играят ролята на опитни зайчета в „лабораториите“ на комунистическите спецслужби. Отказът на подбрани да сътрудничи е означавал за него сигурна смърт – или в килията, или някъде в околностите на София. Сетне Главинчев и Трайков отново се появяват в „изолатора“ и пак вторачват погледи в изтръпналите редици...

Хрониката от последната кварта на 1946 г. гъмжи от събития, които ще предопределят сталинизацията на България чрез постъпателно заемане на позиции във всички структури на властта от страна на комунистите. Успоредно с това БРП (к), в усърдния си слугинаж на Москва, открито поема по пътя на предателството на националните интереси.

На 8 септември, в обстановка, напомняща за „състезание с един кон“, в страната се повежда референдум, в резултат на който седмица по-късно България сменя царствената си корона с републикански каскет.

На 8 октомври тържествено са пренесени от София през Горноджумайска област, за да бъдат предадени на Скопие, костите на Гоце Делчев, припознаван вече от комунистите родоотстъпници като „най-верния син на македонския народ“. Българска почетна рота ги ескортира до село Бараково, където щяла да минава бъдещата граница с НР Македония, а там те са поети от югославски гвардейски кортеж.

На 27 октомври българският гласоподавател участва в предрешени „демократични“ избори за Велико народно събрание. Печели ги ОФ-коалиция, доминирана от БРП (к). Най-сетне Георги Димитров се добира до заветния министър-председателски пост.

На 25 декември започва демографско преброяване и на 1 януари 1947 г. страната осъбва без 169 хиляди българи, изчезнали яко дим. За тяхна сметка обаче са се пръкнали точно толкова „македонци“: 160 хиляди в Горноджумайска област, а останалите – в София, Пловдив, Варна и някои други градове, където от десетилетия живеят бежанци от Егейска и Вардарска Македония; тези 9 хиляди са съвсем незначителна част от

наброяващата към 600 хиляди души бежания и те всъщност, понеже членуват в БРП (к), послушно изпълняват указанията на своя ЦК. На първо място това са бившите протогероевици, обединисти и псевдонационал-революционери от 20-те и 30-те години.

Постигнато е онова масово отродничество, за началата на което пише комунистическият функционер Върбан Ангелов в спомените си „Неизвестни страници от миналото“: „През лятото на 1942 година до нас, в лагера Еникьой, дойде съобщение от ЦК на партията, съгласно което вече трябва да приемем положението, че съществуват следните три нации: македонска, българска и добруджанска. Някои македонски другари – не от най-просветените – се заловиха даже да съставят македонска азбука. Такива добруджанци за щастие не се намериха. А пък и това беше такъв гаф, че едва ли някой сериозен другар можеше вътрешно да се съгласи с него. Такова разбиране не можеше да изникне на наша, българска територия. Очевидно и това беше внесено от странство – от нашите задгранични върхове.“ Сега, четири години по-късно, не се намира нито един „сериозен другар“ да изрази, ако не протест, поне несъгласие с извършената по нареждане на Димитров денационализация.

В никоя друга държава няма аналог тази уродлива по своя замисъл и осъществяване кампания в Пиринска Македония. Там са вдигнати на крак целият комунистически актив и милицията. Макар вероятността за съпротива да е нищожна, местните главинчевци контролират „преброяването“ със заредени пистолети под палтата си: ако се наложи, те ще повторят вартоломеевите нощи от октомври '44-та. Дотам не се стига. В отсъствието на около две хиляди най-будни жители на областта (едни лежат по затворите и лагерите – в това число и сто и четирийсетимата от изолатора ОУ-31, други се водят „в неизвестност“ или пък са забягнали в чужбина, за да не ги постигне същата участ) и в условията на нескрити закани за саморазправа, 63 на сто от населението е принудено да се отрече писмено от българската си национална идентичност.

Скопие и Белград ликуват, а в София Димитров оприличава обезбългаряването на Пиринска Македония на „мост на федерирането между България и Югославия“. Силно впечатлен от тази метафора, пристигналият за трети път в страната западен журналист Волфганг Бретхолц помолва за разрешение да отпътува за Горна Джумая, но получава категоричен отказ. И правилно – кой го знае как ще очерни ведрата атмосфера там! Не е ли по-добре, за компенсация, лично другарят Димитров да го информира, да му обясни колко яки са темелите на новоизградения „мост“!

Министър-председателят обаче е крайно неубедителен. Голосло-

вните му твърдения за Бретхолц не са аргументи. Както по време на парламентарните избори, така и при преброяването гражданите на Народна република България без принуда били упражнили своята воля. В такава обстановка македонците имали свобода да се самоопределят. На прелия въпрос на журналиста защо не го пускат в Пиринска Македония, Димитров отговаря, че и в София живеели македонци.

Бретхолц хлопва кориците не бележника си. Още с пристигането си в София той е отбелязал в него рязката промяна в поведението на софиянци в сравнение с предишното му идване: „Над града междуременно се беше спуснал като удушващ черен воал комунистическият режим на терор и насилие, при който хората се бяха отучили да се смеят“. Сега не му остава друго, освен с безпристрастна убеденост да добави, че „героят от процеса от Лайпциг“ вече е само един „тиранин, за който не съществува никакъв закон на справедливост“.

На 5 март Димитров изпраща специално писмо до Тито с подкана да се пристъпи към „конкретна подготовка за сключването на съюзен договор за дружба и взаимопомощ като етап към осъществяването на по-нататъшните наши планове“. Инициативата българският министър-председател предоставя на Югославия, понеже тя е „ведуща държава на Балканите“.

На 15 март – ново наколенчване пред Тито. Политбюро на ЦК на БРП (к) решава Македонският научен институт в София и принадлежащият му етнографски музей да бъдат предадени на Скопие; да се разформироваат македонските братства, тъй като били „отживели времето си“; да се „саморазпусне“ Националният македонски емигрантски комитет, да бъдат спрени списание „Македонска мисъл“ и вестник „Македонско знаме“, а областният горноджумайски седмичник „Пиринско дело“ да започне да излиза и на „македонски“ език.

Същевременно комунистическата власт в Горноджумайска област приема план за укрепване на Георги-Димитровия „мост на федерирането“, включващ курсове по изучаване на „майчиниот македонски език“ и по история на „македонскиот народ“, създаването на Македонски театър, разпространяването на издавана в Скопие художествена и политическа литература.

На 1 май в Горна Джумая разтваря врати първата в областта „книжарница за уметничка литература“. На тържеството секретарят на ОК на БРП (к) Кръстьо Стойчев пламенно уверява присъстващите, че „народът на Пиринска Македония е във възторг от откриването на това културно светилище“. И им представя управителя му Перо Коробар, чийто диалект е дотолкова сърбизиран, че приветствието му разбират само при-

дружаващите го Цвятко Ивановски и Перо Олиоловски, бъдещи управители на също такива книжарници в Неврокоп и Петрич.

Нито един от тези трима граждани на НР Македония не е професионален книжар. Офицери от скопската УДБ-а, те имат за задача да превърнат поверените им „културни средища“ в центрове на антибългарска пропаганда. С най-висок чин – майор, е сърбоманинът Перо Коробар. Получил го е като награда за проявено усърдие в извършените от ОЗН масови екзекуции през есента на 1944 и зимата на 1945 г. И преди всичко – за активното му участие в касапницата край Велес. Сега с благословията на БРП (к) ръцете, избивали македонски българи, услужливо ще подават книги на силом отбългарени „македонци“. Същите ръце ще списват на „македонски език“ четвърта страница на вестник „Пиринско дело“.

За успешния ход на македонизацията в Горноджумайска област Тито получава подробна информация лично от Георги Димитров. Това става на срещата им в словенския град Блед, където на 1 август българският министър-председател в нетрезво състояние за малко е щял веднъж-завинаги да ликвидира с „македонския въпрос“.

Данни за „случката“ се съдържат в книгата „Възгоржени пътища“ от Роза Георгиева. Авторката се позовава на неподлежащ на съмнение източник – нейният близък Петър Беловски, секретар на Кимон Георгиев. Епизодът е показателен за безхаберията на „вожда и учителя на българския народ“, както само преди месец за пръв път го е титулувал публично Васил Коларов.

Според комунистическата историография в Блед Тито и Лазо Колишевски упражнили силен натиск върху българския министър-председател за незабавно присъединяване на Пиринския край към НР Македония. Ала Димитров се държал мъжки – той умело отклонил настоятелните им искания и тази точка отпаднала от споразуменията. Същевременно бил принуден да поеме „някои нови задължения“ по разширяването на културната автономия в Горнодужмайска област.

Какво всъщност „отпада“? Кипящата от енергия думичка „незабавно“! Според доверителя на споменатата авторка отстраняването ѝ се дължи на Кимон Георгиев. Самият „вожд“ изобщо не е бил в състояние да я забележи, камо ли да изрази несъгласие с наличието ѝ, тъй като „разговорите минавали на трапеза, а до подписването на важните документи се стигнало след солидно количество погълнат алкохол. Градусът бил видимо висок, когато Тито хванал под ръка приятеля си Димитров и го въвел в залата за подписването. Нашият Георги Димитров безгрижно измъкнал перодръжката от вътрешния си джоб и посегнал към разтворените папки, готов да подпише“...

Съдбоносен момент! Внезапно Кимон Георгиев, впил поглед в текста на предварително изготвения от сърдечните домакини пакт, дръпва ръката на „вожда“, прошепвайки му да почете какво ще подпише: „Димитров останал надвесен над листа и в секундите напрегнато мълчание видимо изтрезнял. После с треперещи ръце сложил капачето на писалката и я върнал в джоба си“.

Другите споразумения обаче остават в сила. Те лягат в основата на съюзния договор, за подписването на който същата есен Тито връща визитата на Димитров. Маршалът пристига начело на правителствена делегация в София на 25 ноември. Четири дни преди тази дата Държавна сигурност провежда акция по излавянето на няколко десетки „противници на българско-югославската дружба“. Главно действащо лице в нея е старшият групов началник от спецслужбата за борба срещу реакцията и фашизма Тома Трайков.

Задържаните са поставени под строга охрана в сградата на Пети милиционерски участък на улица „Марин Дринов“ 8. Мянката била превантивна – да не би комитите да спретнели някой агентат срещу Тито или Колишевски. Казано им е, че ще постоят в ареста най-много до седмица, докато отmineла патърдията по пребиваването на високите гости.

На 28 ноември в двореца Евксиноград край Варна Димитров и Тито подписват договор за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ, валиден за двайсет години. Печатът го окачествява като исторически документ, който „отваря нова светла страница в летописа на българския и югославските народи“. Но подминава факта, че тази страница се изписва на един съзнателно, целенасочено сърбизиран западнобългарски диалект, минаващ за „македонски“ език. Него по решение на ЦК на БРП (к) подрастващите в Горноджумайска област ще трябва по принуда да изучават и за целта е планирано от Скопие да бъдат изпратени стотина учители. Те ще преподават и „македонска история“ (Самуил не е никакъв български, а македонски цар!), и съответната литература, за корифей на която е обявен безпомощният стихоплетец Венко Марковски, а в същото време над името и книгите на Димитър Талев ще легне възбрана, макар че е родом от един от най-македонските градове – Прилеп.

Впрочем Талев е един от задържаните на 21 ноември, които сега, след отпътуването на югославската делегация, очакват да бъдат освободени. Напусто! Посписъчният им проверител Тома Трайков, когото временно обитаващите ареста на Пети милиционерски участък припознават като Томата, „дясната ръка“ на протогеровисткия ексеквентур Главинчев, има нареждане да ги обособи в две групи: „подлежащи на трудово превъзпитание“ и „крайно неблагоприятни“; първата да се

препрати в концлагера „Куциян“, Пернишко, втората – да бъде подготвена за „пътуване с еднопосочен билет“. Така Димитър Талев Петров Палисламов, веднъж вече изживял ужасите на дознанието и следствие-то в Дирекцията на милицията, Централния затвор и Дома на слепите, последвани от неколкомесечен тежък физически труд в „изправителен“ лагер, отново ще трябва да плаща за греховете си.

Каква ли ще бъде цената този път?

Трайков не се решава да го включи в групата на „крайно неблагоприятните“, макар и да смята, че тъкмо това място му се полага. Писателят е в близки отношения с хора, които имат позиции във властта – ще се разтичат, ще вдигнат шум. Но концлагерът не бива да му се размине. Там са създадени прекрасни условия в удобен момент да го причислят към онези с еднопосочния билет.

На 2 декември Томата подава писмен рапорт до началството си с предложение „лицето Димитър Талев“ да се изпрати в трудово-възпитателно общежитие, понеже „той в миналото е бил опасен михайловист, а понастоящем враг на ОФ власт и следователно представлява опасност за сигурността на държавата“. Кой би възразил при такъв „мотив“?

Рапортът е резолюиран положително и „лицето“ се озовава в „Куциян“, където началникът на охраната Кръстьо Гершанов го посреща със зловещата шега: „Овде ке ти биде гробот ладен!“. За стотиците концлагеристи името на този капитан от ДС е синоним на агресивна просташина, разполагаща с неограничени възможности да мачка човешкото у човека до пълното му обезличаване или до превръщането му в труп. От същия дол дренки е и лагерният комендант майор Иван Тричков, бивш шумкарски главатар и убиец на „фашистки“ учители в родния си Разложки край. Той особено се радва на появата на „македонец Димче Талев“ – нали му е „сънародник“!

На 20 декември възглищна лавина затрупва Талев в един от забоите на рудника, където той работи като товарач на вагонетки. Спасяват го двама лагерници, единият от които се оказва негов млад събрат по перо: Йордан Вълчев. Макар и посъвзел се от травмата, писателят не е в състояние да изпълнява непосилната норма. Повод съвсем да се набие в очите на гершановци и тричковци. Прехвърлянето му в съседния концлагер „Богданов дол“, където режимът е уж по-лек, не го скрива от полезрението им.

Научили се за заплашващата го гибел, близки и приятели хукват из коридорите на властта в София да търсят помощ. Георги Кулишев, някогашен шеф на Талев в редакцията на вестник „Македония“, а сега секретар на Народния съюз „Звено“ и виден депутат, съумява да изтръгне

съгласието на Вълко Червенков за освобождаването му, но при условие, че се намерят „другари, които да гарантират очакваната от него лоялност към отечественофронтовската власт“. Е, намират ги. И един от тях е писателят Георги Караславов, по това време директор на Народния театър. По-късно, когато „Железният светилник“ грабва сърцата на цялата нация, Караславов няма да пропусне да се самоизтъкне като избавител на автора му.

На 28 януари 1948 г. Талев отново прекрачва прага на дома си. „Но как се завърна! – горестно възкликва балдъзата му Веселина, вдовицата на разстреляния от комунистите именит хирург проф. д-р Александър Станишев. – Изтощен до краен предел, с жълтокафяв цвят на лицето, с отекли нозе и с тегло само 46 килограма!“

За преживяното в концлагера Талев рядко ще отваря дума. Но няма да напише нито ред. Неговата нагласа, сетивността му, ръката му не са пригодени за описание като това на състрададеца му от „Куциян“ Антон Петровски: „Майор Тричков идваше редовно пиян и в такова състояние си избираше жертва. Веднъж извика набеязания пред строя, човекът излезе, а той като ни го посочи рече, че „за комуниста е голяма чест да убие един враг“. После извади пистолета си и го застреля. Нареди да преместят тялото и да го оставят на кучетата. За десетина минути те го разкъсаха пред очите на всички ни“.

Петровски, привърженик на обесения от комунистите на 23 септември 1947 г. лидер на опозиционния БЗНС Никола Петков, попада в концлагера малко преди прехвърлянето на Талев в „Богданов дол“. Заварва го не само физически отпаднал, но и силно напласен от майор Тричков. Комендантът, който ще се издигне до началник на бъдещия Беленски ад, непрекъснато си намирал поводи да се „чепка“ с писателя. Може да се предположи докъде би стигнал той при евентуален неуспех на Талевите застъпници.

На всичко отгоре тъкмо по това време по нечие нареждане започнала „инвентаризация“ на лагеристите „македонци“. Привикват ги в канцеларията един подир друг и някои вече не се връщат нито в барака-та, нито на работа в рудника. Изчезването им Петровски свързва с внезапната поява на „екзекутор номер едно Лев Главинчев, който със своите железни ръце удушваше човек за три минути“.

На 10 февруари Сталин провежда в Кремъл конфиденциално съвещание с югославските и българските ръководители. Московският сатрап не е доволен от някои техни външнополитически ходове, извършени „без консултации със съветското правителство“, включително и

по отношение на бъдещата южнославянска федерация. Белградската делегация обаче е без вожда си – вироглавият Тито не се отзовава на поканата лично. Той няма слугинския манталитет на Димитров.

Побеснял от това очевидно дръзко незачитане на особата му, генералисимусът с пяна на уста реди обвинения – и срещу Белград, и срещу София. Гостите са принудени да преглъщат квалификации на уличен жаргон с грузински акцент и в отговор мънкат оправдания. Не, те нямали никакви разногласия с другаря Сталин, не са се споразумявали зад гърба му... Но ако Йосиф Висарионович наистина съзира в действията им своеволие, несъобразено с неговото становище...

Съзира. И още как. Напоследък „бащата на народите“ изкъсо наблюдава поведението на тези свои „деца“: Йосип Броз е отворил уста да прилапа Албания и явно се опитва да го надхитри, кокетничейки с англо-американците, докато Георгий Михайлович пък се олива, прехласнат от собственото си красноречие. Димитров си е позволил пред чуждестранни журналисти да уголеми проектираната федерация с поне още четири-пет страни, между които и Гърция. Без да пита него, Сталин! „Да, федерация ще направим таваришч Димитров, но не такава, каквато си представяте, а друга! И първо ще образуваме българо-югославска федерация, и то в най-скоро време!“

Макар и плахо, югославските представители възразяват: обществено-политическите условия не били на зряло. Все едно, че мнението им е изречено в ухото на глух. Генералисимусът си знае неговото: „Федерацията трябва да се формира още утре!“

Тито няма да приеме неговия диктат. Той не желае да се види президент на такава държава – наистина голяма, разпростряла се между Алпите, Адриатическо и Черно море, ала под контрола на Москва. На 1 март политическото ръководство на ЮКП решава, че „създаването на федерация между България и Югославия е нецелесъобразно“. Информирани за това решение, Димитров трескаво полага усилия отново да се срещне с Тито – указанието на другаря Сталин трябва да бъде изпълнено! С нарочна телеграма на 14 март Белград уведомява София, че „засега е още много рано да се говори за федерация“.

Всеки по-интелигентен политик би се досетил какво означава привидната уклончивост на този израз. Не и „вождът“ на българския народ, неизбил от главата си надеждата, че един ден Сталин ще го огласи за вожд на цялото болшевиизирано южно славянство. Той продължава да дъвче темата. И не само говори, ами и дава допълнителни нареждания за доукрепване на „моста на федерирането“ – македонизацията на Горноджумайска област.

На 1 април политбюро на ЦК на БРП (к) спуска специална задача на главния директор на милицията Руси Христов, който едновременно е и директор на Държавна сигурност. Възложено му е „да изготви доклад за задържаните и намиращите се на свобода злостни македонстващи, като се ускори тяхното дознание и евентуално предаване на съд“. Докладът е необходим, за да се прецени доколко е възможно по-голям брой дейци на бившата ВМРО да бъдат забъркани в протичащите и замислените съдебни процеси срещу опозицията и „разкритите“ от спецслужбите конспирации на „фашистки“ групировки, легионери, офицери, горяни.

Каква цел се преследва? Тито трябва да разбере, че михайловистите от ВМРО, които са и негови противници, сега подават ръка на насъскваните от Запада остатъци от фашистката реакция; че подобна опасност съществува и за „неговата“ НР Македония, където също има много михайловисти, мечтаещи за откъсването ѝ от социалистическа Югославия; че само в условията на проектираната мощна южнославянска федерация сепаратизмът на такива елементи не би могъл да намери почва.

В страната отново започват хайки, по-точно – из концлагерите, понеже „намиращи се на свобода злостни македонстващи“ вече почти няма. Естествено, главинчевци се насочват първо към „резервата“ в Плевенския затвор – Областно управление-31. Оказва се, че в него са останали само „неподходящи за предаване на съд“. Очевидно изолаторът е изчерпал възможностите си и най-добре би било да го закрият. Как да се постъпи с оцелелите зад стените му? Оформят ги в три категории.

В първата влизат подлежащите на освобождаване неколцина измежду най-младите. Министърът на вътрешните работи не възразява те да бъдат пуснати, но „при условие че ги поставите под строго наблюдение“... Ама разбира се, другарю Югов. Ще подпишат и декларация. И а някой се раздрънка къде е бил, а сме го изселили барабар със семейството му!

Във втората категория попадат определените за препращане в „трудово-възпитателни общежития“. На въпроса какъв срок да им бъде наложен, Югов с досада отсича: „Безсрочно!“. За подчинените му това означава: докато „стъпят накриво“ и дадат повод за съдебна разправа, последвана от затвор. Руси Христов ще запише в спомените си: „Там те всички до един измряха“.

Относно съдбата на причислените към третата категория въпроси не възникват. Полковник Главинчев ги е блокирал с предварителната си оценка на специалист по „македонските работи“: „Непоправими михай-

ловисти!“. За него те са хора от изчезващ вид, наредили се на опашка пред главорезницата. Двайсет и шестима ветерани на ВМРО, сред които изпъква фигурата на петдесет и една годишния адвокат Страхил Развигоров.

Някогашният близък съратник на Ванчо Михайлов отдавна се е подготвил за пледоарията си. Да, той признава, че е бил ръководен деец на ВМРО, избран и за член на нейния централен комитет, но ако почитаемите съдии смятат, че борбата му в защита на македонските българи е престъпление, какво да кажем тогава за делото на Тодор Александров и неговите велики предходници Даме Груев и Гоце Делчев? Да, уважаеми господин прокурор, имало е и увлечения, и заблуди, и прибързани решения, довели до кървавите междуособици в Организацията, но при тогавашната обстановка никой не е могъл да съзри алтернатива за контриране на инспирациите от страна на Белград. Да, той, Страхил Развигоров, с неописуема радост е посрещнал обединението на Вардарска Македония с Майка България, ала не от позицията на шовинист, а като българин, родом от Щип, и нека съдът има предвид обстоятелството, че неговата дейност през последните десетина години е била въвн от политиката и само в професионалните рамки на адвокатската му професия...

Пледоария няма да има, нито пък „почитаеми съдии“. След повече от четири десетилетия семейство Развигорови ще получи от МВР едно формално подобие на смъртен акт, удостоверяващо под № Р 541/12.07.1990 г., че „Страхил М. Развигоров е починал през 1948 г. в лагер край Пазарджик“.

За да поднесе адекватна на случилото се информация, това съобщение се нуждае от сериозна редакторска намеса.

Подозрително нестеливо, то очевидно е писано не просто от униформен бюрократ, а от горещ привърженик на тезата, че „тази страница от историята завинаги трябва да бъде прелистена“.

Никакво прелистване, докато думите „починал“ и „лагер“ не бъдат заменени съответно с ясните изрази „варварски убит с железни пръти“ и „секретна база на комунистическите спецслужби“. Защото такава е истината.

Пълното название на базата е „Контраразузнавателен пункт на II отдел на Дирекцията на Държавна сигурност“. Намирала се е не „край Пазарджик“, а в централната част на града. Строго охраняван обект, в който се е влизало и излизало само нощем.

Създаден предната година като изолатор за заловени агенти на чужди разузнавания, шпиони и диверсанти, засекретеният „пункт“ всъщност е последна спирка по пътя към небитието на десетки хора без